

אין להתחשב בסיכוי שבסוף יתגלה שלא היתה סכנה

שולחן ערוך אורח חיים סימן שכח סעיף טו

אמדוהו (פי' התבוננו במחלתו ושיערו) הרופאים שצריך גרוגרת אחת, מ ורצו עשרה מא והביאו לו כל אחד גרוגרת, כולם פטורים * ויש להם שכר טוב מאת ה' מב אפילו הבריא בראשונה.

ביאור הלכה סימן שכח

ויש להם שכר טוב - עיין מ"ב שכתבתי דמיירי דכל אחד חשב שהוא יקדים לחבירו ומיירי בחולי בהול דאל"כ מסתברא שאסור להרבות בגברי ומי עדיף זה מהא דמספקין אי תרי בתרי עוקצין או תלתא בחדא עוקץ אלמא דהיכא דאינו בהול חשבינן בכל דבר להקל החילול וראיתי בא"ר ס"א שהביא בשם תשובת הרמ"א דאפילו שנים יכולים לעשות מלאכה אחת כמו בחול ונראה דמיירי שע"י שנים אפשר שתהא נגמרת המלאכה מהר אבל בלא"ה אסור:

הגדרת מהו פק"נ

שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' ט"ו-קונטרס משיבת נפש פרק ז

פרק ז' א' גדר אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב. ב' ענין רופא לצלצול טליפון /טלפון/ ונסיעה חזרה מחשיב"ס -מחלה שיש בו סכנה-. ג' רופא אחד אומר צריך לחלל ואחד אומר א"צ אם זה שאומר א"צ רשאי גם הוא לחלל עליו. ד' היכא שהחולה בעצמו יכול לעשות החילול אם מותר בכה"ג לאחרים לחלל. ה' חולה שצריך לאכול ולפנינו נבילה מוכנת אי בכל גוונא שוחטים עבדו כשירה. ואותו הדבר לגבי תרופות. ...

(ב) הארכתני בהעתקת הסברת החילוקים של הגאונים הנ"ל באשר מהם תוצאות להבין איך ובמה להגדיר גדר הכלל של כל ספק פיקו"נ דוחה שבת. והוא זה, דלפי האמור נגדיר ונאמר, דאימתי יצא דינא דפיקו"נ מן הכלל שהולכין אחר הרוב, בהיכא שלפנינו בפעולתו באופן מוחשי הדבר המסכן, וכן חזקת הגוף הישראלי המסתכן אשר עבדו ישנו החיוב לחלל שבת כדי להצילו, אבל כל שחסר אחד מב' תנאים אלה אזי לא יצא הדין של פיקוח נפש מכלל יתר כללות הדינים של התורה שאולינן בהו בתר רוב ולא חיישינן למיעוט ונחשב כמי שאינו, ומה נבין מדוע שאין בכדומה למשל היתר להדליק מאור בשבת במבוא אפל מחששא שניחוש אפילו למיעוטא, בהיות ואין הולכין בפיקו"נ אחר הרוב, לפן יעבור שם איזה איש זקן או כושל ויפול שם ויסתכן, או מדוע שאין היתר להפיל בשבת קיר או גדר שמומחים לאותו דבר קובעים שאעפ"י שעפ"י רוב אינו עומד ליפול ביום זה אבל בכמה אחוזים יש חשש שאולי כן יפול וממילא אם באותו רגע יעברו אנשים יכולים להסתכן עי"כ, ומה שאין גם היתר לכבות מכונה של מכונת או דוד וכדומה אשר עפ"י רוב לא יתפוצץ אם ישאר דלוק כל השבת, אבל יש חששא של מיעוטא שאולי כן יתפוצץ ואזי אם ימצאו על ידו אנשים יכולים להסתכן עי"כ, כי אלה ובכדומה לזה אין עוד לפנינו המיעוט המוחשי לא של המסכן בפועל ולא של המסתכן בפועל לכן בכל כגון דא לא יוצא גם זה מן הכלל ההלכתי הכללי דהולכין תמיד אחר הרוב באופן שהמיעוט כמי שאינו ואין לחוש לו עד כדי כך שנתיר להתיר עבדו חילול שבת דאורייתא.

(ג) וכמו כן נלמד מזה גם בכדומה לענין חולה, דאם למשל אחד חולה במחלה רגילה שאין בה כשלעצמה כל סכנה, כגון בהצטננות רגילה שמקבלים ממנה גם חום חלקי אבל שום מחלה מיוחדת אין בה, ורק אם נחשוש לחששא מיעוטא יכול להיות שאם לא נתן לה הטיפול הדרוש תביא מחלה זאת עוד תסבוכת של מחלה אחרת אשר ביכלתה לסכנו, אבל עפ"י רוב מחלה רגילה זו לא תביא לו שום תסבוכת אחרת גם אם לא ניתן לה הטיפול הדרוש עבודה, דאזי ג"כ אין להתיר לחלל שבת במלאכה דאורייתא בכדי להכין את הטיפול הזה. ויפה אמרו לי חבר הרופאים המומחים שאני מרצה בפניהם, כולם פה אחד, דאם נבוא להתיר חילול שבת משום חששא כזאת אזי צריכים להתיר לחלל שבת גם עבור נזלת רגילה שישנו לאדם, כי גם בנזלת אם מוניהם אותה ולא נותנים לה איזה טיפול שהוא יכולה ג"כ עפ"י חששא רחוקה להביא תסבוכת בריאות וכדומה ולסכנו בסופו של דבר, ועל כן התפלאו מאד וקמחכו עלה כשאמרתי להם שמחבר אחד מגדולי מחברי זמננו (אגרות משה חאו"ח סי' קכ"ט) דעתו להתיר לחלל שבת כשיש לאדם חום בקרוב למאה ושנים, ושם אחד חושש גם בקרוב למאה ואחד ורוצה שיחללו עליו נמי מחללין (קרן) שמוותר לחלל לפי דעתו כל שיש

לאדם חום במדה של קרוב לשלשים ושמונה ותשיע, לפי מד חום צלזיוס (דמ"ש הוא לפי מד חום פרנהייט) או אפילו בקרוב לשלשים ושבע ותשיע, ובתינוק מתיר לחלל אפילו בחום של רק יותר ממאה (קרל אפילו בחום של שלשים ושבע ומשהו). ומדגיש שם שזהו אפילו כשהחום בא מצינון בעלמא שלא בא מאבר מיוחד כיעו"ש. ואם נבוא להתיר לחלל שבת בכל כגון דא עד היכן נגיע רחמנא ליצלן בנתינת היתרים לחלל שבת במלאכות דאורייתא עבור כל איזה חששא שהיא, וואל תשיביני ממ"ש לכאורה בכזאת גם הערה"ש בסעי' כ"ו, דכותב דחולה המוטל במטה בחמימות הוי חולה שיב"ס שידוע שעד הזיעה עומד בסכנה וכו'. דז"א דבשם המדובר במי שיש לו קדחת חם ביותר או עם סימור שקורין שודערין שהקירות והחמימות בא בפעם אחת, וכותב במפורש לאפוקי מזה סתם קדחת שמתחילה בא בקרירות ואח"כ החמימות דאין בזה סכנה כיעו"ש.

ויפה עשה לעומתו בספר קצות השלחן בח"ז סימן קל"ח בבדי השלחן ס"ק ל"א שנהר בזה מאד, ובחום גבוה קצת כגון /שלשים ושמונה/ קיים היתר רק לקחת סמי מרפים, וכשיש לו חום גדול ורוצה להורידו ע"י קומפריש של מים עם חומץ שנותנים על הראש ומחליפים בכל איזה רגעים נתן עצה איך לנהוג שלא לבוא לאיסור דאורייתא. (שיסחוט לאיבוד ולא לתוך הקערה של מי הבארווא כדי להשתמש בו עוד) עיי"ש.

ורק במחלה אשר כשלעצמה כפי מה שהיא בצורה שנגוע בה לפנינו יש בה חששא דמיעוטא, דהיינו שמיעוט מסתכנים בה, אזי הוא דכן יש להתיר משום חששא זאת גם לחלל שבת במלאכות דאורייתא כדי לתת הטפול הדרוש בהיות ובכאן הדבר המסכן לפנינו כבר באופן מוחשי, והוא מקוון בגוף ישראלי שלפנינו,...

(י) מהאמור נראה שצריך להיות הדין נותן דאם מצלצלים לרופא בשבת בטלפון /בטלפון/ דאין לו לענות אם בהרמת השפופרת גורם להדלקת מנורה במרכזיה, בהיות ועפ"י רוב הקריאות הטלפוניות /הטלפוניות/ לרופא הוא לא עבור חולה שיש בו סכנה, וחולה שיש בו סכנה נקרא לא שכיח כמו"ש התוס' בפסחים ד' מ"ו ע"ב ד"ה הואיל, ובשעת הצילצול הרי לא ידוע כלל לרופא מי ומי הקורא והספק שנופל לו הוא כאילו על רובא ומיעוטא דעלמא שאינם לפנינו וא"כ יש לו לילך בזה אחר הרוב ולתלות שקול הקורא הוא מרובא דעלמא שאינם מסוכנים. ובאופן כזה יש להתיר ההרמה רק ע"י עכו"ם או קטן, דחולה שאין בו סכנה שכיח ומתירים עבורו שבות, ורק אם ברור הדבר שע"י ההרמה של השפופרת מהקורא אינו גורם לשום הדלקה אזי מותר לו להרופא להרים השפופרת ולענות, ואח"כ בגמר השיחה יחכה שהקורא יניח מקודם השפופרת שלו על מקומה ואח"כ יניח הוא, נאעפ"י שאזי ישנו שאלת היתר ההנחה של הקורא דבאופן זה לא יגרום מצידו לשום כיבוי.

אך אם רוב החולים הפונים בדרך כלל אל הרופא המה שומרי דת, וכן כשדר במקום שרוב תושביו שומרי דת, אזי מותר לו לענות לקול הקריאה דכגון דא יש רוב נגדי נגד הרוב האמור, והוא דלפי ועל פי הרוב לא היו מצלצלים אליו אם המצלצל לא היה חושש לסכנת החולה. והמצלצל מצידו מותר לו לחלל ולצלצל בכל היכא שנופל לו ספק על סכנה כגון בכאיב ליה לחולה טובא באחד האברים הפנימיים וכדומה. וכדמבאר המ"ב בסי' שכ"ח סעי' ג' בבא"ה ד"ה ודוקא עיי"ש.

שו"ת מנחת שלמה תנינא ב - ג) סימן לו

ולענין עיקר הדבר מה נקרא ספק פקו"נ ומה לא, ועד איפה הוא הגבול, גם אנכי בעניי הסתפקתי טובא בזה, אלא שמצד הסברה נלענ"ד דכל שדרך רוב בני אדם לברוח מזה כבורח מפני הסכנה ה"ז חשיב כספק פקוח נפש וקרינן ביה בכה"ג וחי בהם ולא שימות בהם, אבל אם אין רוב בני אדם נבהלים ומפחדים מזה אין זה חשיב סכנה, קצת דוגמא לכך הרכבת זריקתן אבעבועות לילדים, אע"ג דמצד הדין אפשר שצריכים באמת להזהר ולעשותו בהקדם האפשרי אם הרופא אומר שכבר הגיע הזמן לעשותו, אך אעפ"כ אין רגילין כלל לעשותן בבהילות ובזריזות, ולפיכך אף אם באמת יש בזה קצת סכנה הו"ל כמ"ש חז"ל והאידנא שומר פתאים ד' וחלילה לחלל שבת עבור כך, משא"כ אם אחד נמצא במקום כזה שידוע ברור שאם לא ירכיב עכשיו את האבעבועות בשבת יצטרך לחכות ד' או ה' שנים, כיון דבזמן מרובה כזה ודאי נבהלים ומפחדים לשהות, אפשר דשפיר חשיב כפקוח נפש ודוחה שבת. +עי' שש"כ פל"ב הערה ב'.

שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' י"ז-קונטרס רפואה בשבת פרק ב

(ט) הגדרת הדין שאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב. ובהא דאין לימודי הרופאים דוחים שבת.

(כב) להאמור בדברי בפ"ז בקשר להגדרה אימתי אין הולכין בפיקו"נ אחר הרוב, כותב כתר"ה שלדעתו הגדר הוא כל שאנשים מפחדים או נבהלים מזה גם בימות החול מחשש סכנה, ולכן דעתו להתיר בגוונא דא לסתור בשבת קיר או גדר בכה"ג שיש חשש שיפול מאליו על אנשים, וכן אותו הדבר לגבי הצטננות או חום, ומוסיף וכותב דהיינו נמי טעמא שאין לימודי הרופאים דוחים שבת, דכיון שאינם לומדים בימות החול בבהילות של הצלת נפשות כך גם בשבת, ומסיים בלשון: ולענ"ד הגדרה זו נכונה מאד והוא כעין מה שאמרו בכמה מקומות בש"ס והאידנא שומר פתאים ד' והיינו משום דכיון דדשו ביה רבים אין זה חשיב בגדר סכנה, ע"כ.

ולענ"ד לא כן עמדי, ולדעתי ברור הדבר שבכל ככאמור הולכין אחר הרוב, וכפי שביארתי זאת באר היטב בספרי שם וביססתי הדברים עפ"י גדולי הפוסקים....

אם עלול מחלה להביא למחלה אחרת שיש בה סכנה - גם נחשב לפק"נ

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן צא

בדבר חולה שאין בו סכנה אבל עלול ממחלה זו לבא למחלה אחרת שיש בה סכנה אם מותר ליקח הרפואות ביו"כ ג' מרחשון תשכ"ו. מע"כ ידידי אהובי הרה"ג מהר"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

ובדבר חולה שעתה אין במחלתו סכנה אבל עלול מזה לבא למחלה אחרת שהיא מסוכנת אם יש להתיר לו לבלוע כדור הנקרא פילן ביוה"כ בלא מים, לע"ד מאחר שמחלה זו שיש לו היא גורמת שיחלה בעוד מחלה מסוכנת יש להחשיב גם מחלה זו למסוכנת, אף שאם נדע שלא יחלה יותר אין במחלה זו סכנה כיון שאם לא יתרפא ממחלה זו אפשר שישתכן במחלה אחרת הרי ממילא הוא מחלה זו סכנה להחולה בזה. וגם יש ראייה לזה מע"ז דף כ"ח דרצה למיפשט דככי ושיני נמי כמכה של חלל דמי מצפידנא דמחללין עליה שבתא, ומתרץ רנב"י שאני צפידנא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעים, הרי משמע דעצם המחלה היא בככי ובשיני כדפרש"י התם, וגם הרפואות שנאמרו שם הם רק להשינים והחניכים אבל אם לא ירפאו מחלה זו בשינים ובחניכים יבא למחלה בבני מעים ובשביל זה מותר לחלל שבת ולרפאות החולי בשינים ובחניכים, אף למאי דדחה דככי ושיני לא נחשב מכה של חלל. וגם ברור שאף בריא ממש אם צריך לשמש חולה שמחלתו מתדבקת וכדי שלא יחלה צריכים לעשות לו רפואה שיש בה חלול שבת נמי מותר כיון דבלא זה אפשר שיחלה במחלה המסוכנת, וידוע שהגאון ר' ישראל סלנטר ז"ל צוה בשעה שהיה מחלת הכולירע המתפשטת, לאכול ביו"כ כל בני העיר משום שלרעבים יותר עלול להתדבק בהם אף שהיו בריאים כדי שלא יחלו. וכ"ש שאין לאסור ליקח הפילן בלא מים שהוא שלא כדרך אכילה ודבר שלא ראוי לאכילה שהוא רק מדרבנן שגם בחולה שאין בו סכנה יש להתיר, אבל בנידון זה יש להתיר גם במים אם א"א לו לבלוע בלא מים. והנני אוהבך בלונ, משה פיינשטיין.